

M 166

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Lanthandlaren.

Nedanstående frågor avse handelsmän och handelsbodar i äldre tid. Vi bedja upptecknaren nedskrivna vad han vet eller kan få veta därom, gärna även sådant som här icke direkt efterfrågas. Frågelistan är ganska detaljerad, och det skulle kanske vålla upptecknaren svårigheter att följa den punkt för punkt. Därför står det upptecknaren fritt att själv välja de sidor av den äldre lanthandeln, som han vill skildra. Det är sålunda icke meningen att till varje pris försöka frampressa svar på alla frågorna i listan. Denna fyller bäst sin uppgift, om den får tjänstgöra blott som stöd för minnet.

Uppteckningen behöver icke nödvändigtvis gälla den första handelsboden i orten, men bör å andra sidan icke avse yngre tid än 1900. Om föreningsbod eller bruksbod har funnits i orten, bör denna rörelse skildras på motsvarande sätt. Även av handelsmannens personlighet och uppträdande bör man ge utförliga skildringar i den mån detta är möjligt.

Om fotografier av handlare eller butiker finnas bevarade, äro vi tacksamma för att få inlösa eller låna dem. Detsamma gäller sådana dokument och handlingar, som äro ägnade att på något sätt belysa handlarens verksamhet i orten.

1. Minns man när den första handelsboden i orten öppnades? När skedde det? Vem var den förste handlaren? Fick han något öknamn? Härstammade han från orten, eller var han inflyttad - i så fall varifrån? Hade han tidigare haft annat yrke? Drev han alltjämt någon rörelse vid sidan om sin lanthandel (lantbruk, hantverk, virkesaffärer, egendomsaffärer)? Vilken var i så fall hans huvudsakliga sysselsättning?

När öppnades den första föreningsboden, ringboden? Vilken var anledningen till att denna öppnades (avsaknad av affär, missnöje med redan existerande affär e.d.)? Sköttes den som en vanlig handelsbod, eller gjordes gemensamhetsinköp av varor, som fördelades mellan delägarna? Fick den nya affären något öknamn?

2. Var i orten öppnades den första handelsboden? Inreddes en verklig butiklokal, eller bedrevs handeln i en vanlig stuga?

3. Beskriv så noggrant som möjligt butiklokalens utseende och inredning (disk, hyllor, o.s.v., varor i taket och på golvet, uppvärmning och belysning, skylt, boddrake)! Försök att rita en planskiss av handelsboden med ev. bodkammare, lagerrum o.d.

4. Vilka slag av varor funnos att köpa i handelsboden? Vari- från köpte handlaren själv de varor, som han saluhöll? Hur fick han dem hemforslade?

Skildra den gamla tidens brännvinshandel och redogör för den- nas betydelse för affären!

5. Redogör för handlarens affärer med folket i orten! Före- kom byteshandel? Vilka varor tillbytte sig i så fall handlaren? Var avytttrade denne de varor, som han bytte till sig? Var kontant- handel vanlig i handelsboden?

Redogör för kreditgivningen? På hur lång tid lämnades kredit? Hur inkrävdes skuld? Hade kunden motbok? Beräknades ränta på skuld - i så fall hur stor? Togs högre pris på varorna av den som rå- kat i skuld?

Gjorde alla, som bodde i orten, sina inköp hos handlaren? Var eljest? Och varför?

6. Giv en skildring av livet i butiken, umgänget mellan hand- laren och kunderna, samtal, skämt och köpslående! Höll handlaren fasta priser, eller begärdes olika priser av olika kunder alltef- ter dessas vana att pruta? Skulle kunden bjudas? Vid disken eller i bodkammaren? Förekom det att affärer gjordes upp sedan kunden blivit berusad? När upphörde seden att bjuda på sprit i butiken?

Hade kunden bytesrätt, eller fick han skylla sig själv, om han tagit emot en underhållig vara?

Känner man till att ett butiksbiträde med chefens tysta med- givande kunde göra ett pålägg på slutsumman, vilket han sedan be- höll för sin egen räkning?

Brukade kunden få övervikt? Erhöll han presenter av handlaren? Vad gavs i regel?

Hur behandlades snattare?

7. Är det bekant efter vilka grunder handelsmannen beräknade sin egen provision på varorna och dessas salupris? Utmärktes va- rornas inköpspris med chiffer? Skedde detta beträffande utförsälj- ningspriset? Efter vilka principer var chiffret uppgjort?

8. Brukade handlaren besöka marknader? Vilka och i vilket syf- te?

9. Skötte handlaren ensam arbetet i butiken eller hade han biträden - i så fall hur många? Tillhörde de ortens folk, eller hade de kommit från annat håll? Deltog handlaren endast undantags- vis i expedieringen? Ansågs det som en utmärkelse att få handla av denne?

10. Hurudant anseende hade handlaren? Ansågs han vara litet förmer än bönderna? Umgicks han med dessa? Hur tilltalades han? Hade han några kommunala uppdrag? Anlitades han, då folk behövde

hjälp med skrivelser o.d.? - Vad ansåg man om biträdena i butiken?

Kunde handlaren på något sätt betraktas som föregångsman i orten? Redogör i så fall noggrant härför! Införde han några nymodigheter i orten? Var han bland de första, som höll sig med tidning, telefon, bil e.d?

11. Tjänstgjorde handelsboden som ett slags samlingsplats och nyhetscentral, där man kunde få veta vad som hade tilldragit sig i och utom orten? Fick man hämta sin post där, abonnera på tidningar?

12. Redogör för handelsbodens betydelse för orten, hur den kom att ersätta stadshandeln, hur genom den nya varor blevo tillgängliga för folket i orten o.s.v!